

ПРАВНИ ЗАКЉУЧАК

Немеђународни оружани сукоб између оружаних снага СРЈ и организоване наоружане групе косовских Албанаца тзв. ОВК, вођен почев од фебруара 1998. године, окончан је тек разоружањем припадника ОВК крајем 1999. године а правила међународног хуманитарног права у вези са овим сукобом те тиме и одредбе кривичног законодавства пак, примењују се и након тога уколико су испуњени услови из члана 2. став 2. Допунског протокола уз Женевске конвенције од 12.августа 1949. године о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба (Протокол II)¹.

Образложење

Значајан број кривичних дела против човечности и међународног права из Главе XVI Кривичног закона СРЈ, односно из Главе XXXIV Кривичног законика, по законској дефиницији, може се извршити само у одређеном времену односно „за време рата, оружаног сукоба или окупације“ те је тако, код ових кривичних дела, време извршења дела негово битно обележје. Због тога је, ради правилног сагледавања конкретног кривичноправног догађаја, неопходно правилно и прецизно одредити овај временско - ситуациони оквир.

Није спорно и опште је познато, да је дана 24.марта 1999.године на територији СРЈ отпочео међународни оружани сукоб – рат између оружаних снага СРЈ и коалиције НАТО пакта. Такође, није спорно ни да је тај међународни сукоб окончан дана 20. јуна 1999. године повлачењем² оружаних снага СРЈ а у складу са обавезама преузетим потписивањем Војнотехничког споразума у Куманову (тзв. „Кумановски споразум“) од 9. јуна 1999. године³ и доношењем Резолуције Савета безбедности бр.1244⁴ од 10. јуна 1999. године којима је одређена обавеза повлачења снага СРЈ, суспензија кампање бомбардовања, моментална обустава свих офанзивних дејстава и разоружање ОВК.

Неспорно је и несумњиво и да је на делу територије СРЈ и Републике Србије – њеној АП КиМ, још од раније (бар од фебр. – марта 1998. године) и истовремено са наведеним међународним, трајао немеђународни - унутрашњи оружани сукоб снага СРЈ и наоружане војне формације косовских Албанаца тзв. «ОВК». Спорно је да ли је тај немеђународни сукоб престао истовремено када и овај међународни те уколико није тада када јесте и у складу са тим када, у вези са тим сукобом, престаје примена правила међународног хуманитарног права.

Неопходно је имати у виду да оружани сукоб по правилу престаје склапањем мировног уговора (којим ће се и одредити будући односи страна и сл.). У случају немеђународног

¹ „Службени лист СФРЈ-Међународни уговори“ бр. 16/78

² Одредбом члана 6. став 2. Женевске Конвенције о заштити грађанских лица за време рата (IV Женевска конвенција) одређено је да ће „на територији страна у сукобу, примена Конвенције престати општим завршетком војних операција“ па у том смислу, како је и повлачење оружаних снага војна операција, то нема сумње да је међународни сукоб СРЈ и снага НАТО пакта окончан завршетком те операције.

³ Одредбом члана 2. тач.2д споразума је предвиђено да се повлачење оконча 11 дана од дана потписивања.

⁴ Одредба тач.15 у вези тач.9.б.

оружаног сукоба по правилу ће фактичко стање одредити и окончање сукоба. Тако, или ће у сукобу победити држава и њене снаге те ће успоставити контролу над својом територијом и тако доћи до потпуног окончања и непријатељстава и оружаног сукоба или ће пак друга сукобљена страна, организована оружана група, остварити победу те на целој или делу територије успоставити своју фактичку власт и организovati своју државу у ком случају ће окончање сукоба бити уређено мировним уговором. Но у сваком случају, за окончање сукоба неопходно је не само да трајно престану сами сукоби (борбе, оружани напади), него и њихови субјекти (организована оружана група – која ће у једном случају као побеђена бити разоружана а у другом случају прерасти у званичну власт нове државе).

Примењено на ситуацију у јуну 1999. године у СРЈ, несумњиво је:

а) да власти СРЈ нису закључиле никакав уговор, па ни мировни, са ОВК него са снагама НАТО пакта⁵;

б) да ни једна од ове две стране у сукобу није остварила победу (или реализацију својих ратних циљева), СРЈ јер није остварила контролу над овим делом сопствене територије него је у обавези да њене оружане снаге ту територију напусте (уз међународне гаранције њеног територијалног суверенитета те постепеног и ограниченог повратка дела снага након одређеног времена) а ОВК јер није остварила своје ратне циљеве (организовања сопствене државе на овом делу територије СРЈ)⁶ него је у обавези да се у року од 90 дана разоружа⁷;

ц) да се ова организована оружана група не разоружава све до краја децембра 1999. године када и фактички престаје да постоји него прераста у Косовски заштитни корпус (формиран у складу са одлукама УНМИК администрације и привремених косовских институција).

Имајући све то у виду као и да све то време трају континуирани, распрострањени напади на преостало цивилно српско и друго неалбанско становништво (па и на албанско које је, по процени ОВК, сарађивало са органима СРЈ и Републике Србије - припадници полиције, шумари, судски и службеници у органима државне управе и локалне самоуправе и чланови њихових породица и др.)⁸, дакле напади управо у вези оружаног сукоба, у функцији реализације циљева због којих је ОВК сукоб и започела (запоседање територије, протеривање неалбанског становништва и формирање сопствене независне државе), напади који су по обиму обухватнији, шири и масовнији⁹ и управо јер се користи ситуација одсуства оружаних снага друге стране и својеврсног „безвлашћа“, нема никакве сумње да овај оружани сукоб није окончан када и међународни 20.06.1999. године него је настављен овим нападима а окончан тек разоружањем ове организоване оружане групе косовских Албанаца (ОВК) а што је уследило крајем децембра 1999. године.

⁵ Војнотехнички, тзв. „Кумановски“ споразум од 9.06.1999. године.

⁶ Што ће уследити тек након скоро девет година, проглашењем независности тзв. Републике Косово и првим признањима од стране неких држава почев од 17. фебруара 2008. године.

⁷ Члан 15... Резолуције СБ бр. 1244 од 10.06.1999. године.

⁸ Према извештају УКП - Служба за откривање ратних злочина, након 20.06.1999. године на КиМ је отето и нестало са непознатом судбином 401 лице, киднаповано и усмрћено 219 лица, отето па ослобођено 142 лица а списак идентификованих смртно страдалих садржи имена 600 лица.

⁹ Према извештају УКП од 16.04.2013. године, на подручју КиМ у периоду од 1.01.1998. године до 20.06.1999. године, убијено је "само" 465 цивила .

На овај закључак нема утицаја чињеница да на датој територији у том времену и нема оружаних борби са припадницима друге стране у сукобу јер примена међународног хуманитарног права не престаје окончањем непријатељстава (које може бити у облику примирја, капитулације или обуставе ватре) већ „све до после престанка непријатељстава, односно све до закључења мира или, у случају унутрашњег сукоба, све док се не пронађе мирно решење“¹⁰. На примену међународног хуманитарног права на време и након престанка оружаног сукоба, врло јасно упућују и одредбе тог права. Тако и Прва и Трећа Женевска конвенција се примењују све док се заштићене особе (рањеници и болесници и ратни заробљеници) које су доспеле под власт непријатеља, не ослободе и репатрирају.¹¹ У случају унутрашњег оружаног сукоба пак овај временски оквир примене је још додатно проширен и на време после сукоба (а све до престанка лишавања или ограничавања слободе)¹². Ово јасно указује да за примену норми међународног хуманитарног права апсолутно није неопходно да се на датој територији и у датом времену и воде оружане борбе.

Повлачењем са одређене територије (подручје АП КиМ) оружаних ефектива једне стране у сукобу (војних снага СРЈ и полицијских снага Републике Србије) само је престала могућност за ту страну у сукобу да на датој територији изводи оружана дејства те и да се са другом страном у сукобу (ОВК) оружаном сукобљава. Међутим, сви други ефективи Републике Србије (неизбежно српско и друго неалбанско па и „лојално“ албанско становништво, привредни потенцијали, културно историјски споменици и др.) и даље су на датој територији и могу бити и јесу предметом и континуираног и широко распрострањеног па и оружаног напада стране која је једина остала. Чињеницом што се на датој територији више не налазе оружане снаге једне од страна у сукобу, не значи да су њени грађани незаштићени и препуштени на милост или немилост припадника друге стране у сукобу јер чак и у случају да је оружани сукоб окончан, у складу са наведеном одредбом члана 2. став 2. Допунског протокола II „сва лица која су лишена слободе или чија је слобода ограничена из разлога у вези са таквим (оружаним) сукобом, као и лица која су лишена слободе или чија је слобода ограничена после сукоба из истих разлога, уживаће заштиту сходно члану 5. (на тиме и 4.) и 6. до краја таквог лишавања или ограничења слободе.“ У случају описаног немеђународног оружаног сукоба између СРЈ и тзв. „ОВК“ то време може бити и након његовог окончања разоружањем ОВК крајем децембра 1999. године (наравно уколико су испуњени и други услови из члана 2. став 2. Допунског протокола II а што је ствар чињеничних утврђења у конкретним предметима).

(Правни закључак усвојен на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда 24.05.2013. године, а образложење верификовано 27.05.2013. године)

¹⁰ Одлука Жалбеног већа МКТЈ у предмету против Душана Тадића ИТ-94-1-АР72 од 2.10.1995.године по интерлокуторној жалби одбране – тач. 70

¹¹ Члан 5. Конвенције за побољшање положаја рањеника и болесника од 12. августа 1949.године (Женевска конвенција I) – „Службени лист ФНРЈ“ бр. 24/50 и члан 5. став 1. Конвенције о поступању са ратним заробљеницима од 12. августа 1949. (Женевска конвенција II) – „Службени лист ФНРЈ“ бр. 24/50

¹² Члан 2. став 2. Допунског протокола уз Женевске. Конвенције од 12. августа 1949.године о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба (Протокол II) – „Службени лист СФРЈ-Међународни уговори“ бр. 16/78